

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УРСР

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ВИПУСК II

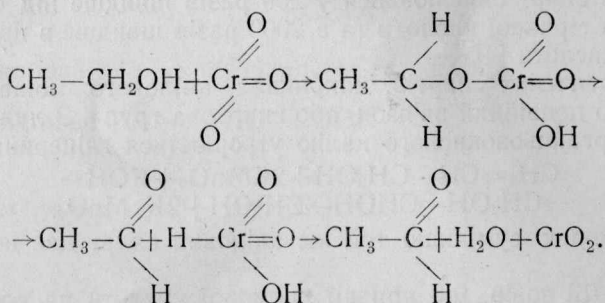
«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»

Київ — 1957

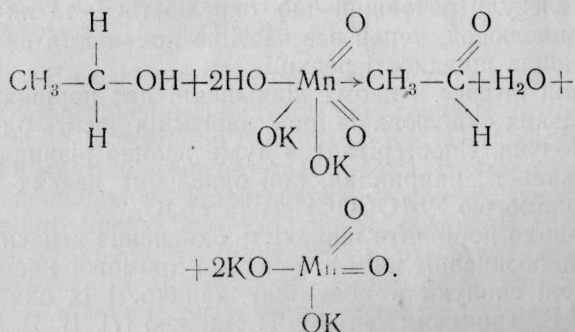
Доцент *БОНЬ М. Д.*

ВИЗНАЧЕННЯ ШВИДКОСТІ ОКИСЛЕННЯ НЕНАСИЧЕНИХ СПОЛУК СОЛЯМИ ХРОМОВОЇ КИСЛОТИ В РІЗНИХ УМОВАХ

Роботи Б. В. Тронова та його співробітників [1] по вивченню дії різних окислювачів на спирти привели до висновку, що при реакції з хромовим ангідридом у спиртів у першу чергу відривається водень гідроксильної групи:

Марганцьовоокислий калій у лужному середовищі, навпаки, діє відразу на вуглеводневе кільце, заміщуючи його водень на гідроксил:

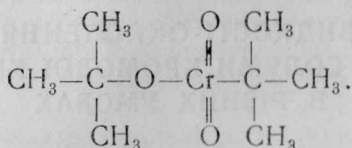
Альдегід, що утворюється, звичайно, ще легше окислюється далі у кислоту. Марганцьовоокислий калій у кислому розчині за типом своєї дії близький до хромового ангідриду. Нейтральний

розчин марганцьовоокислого калію наближається до лужного марганцьовоокислого калію.

Б. В. Тронов [2] робить припущення, що при окисленні хромовим ангідридом спочатку утворюється ефір хромової кислоти, який і розкладається з утворенням альдегіду або кетону.

Таке міркування підтверджується ще такими фактами:

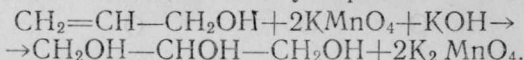
1. З безводним хромовим ангідридом спирти дійсно утворюють ефіри [3], хоч тільки у третинних спиртів ці ефіри порівняно стійкі: відомий, наприклад, ефір

Діетиловий ефір, що не має гідроксильного водню, за швидкістю реакції з марганцьовоокислим калієм у нейтральному або лужному розчині мало відрізняється від етилового спирту.

З CrO_3 спирт окислювався у 200 разів швидше від ефіру без додавання сірчаної кислоти та в 2000 разів швидше в присутності сірчаної кислоти [4].

У ненасичених спиртів, наприклад, алілового, може окислюватися або подвійний зв'язок, або спиртова група. З лужним розчином марганцьовоокислого калію утворюється гліцерин:

З хромовою сумішшю той же аліловий спирт дає переважно акролеїн.

Вольф [5] довів, що при дії хромової кислоти на корицьовий спирт кінцевим продуктом реакції є корицьова кислота, тобто окислення йде за рахунок спиртової групи.

Для вияснення механізму реакції, для вияснення того, з якою частиною молекули речовини, що окислюється, та як саме реагує даний окислювач, тепер все частіше починають використовувати визначення швидкості реакції.

Особливий інтерес в цьому відношенні дає порівняння швидкостей дії різних окислювачів іноді навіть на досить близькі одна до одної сполуки. Спостерігалася дуже велика різниця у відносній окислюваності, наприклад, при окисленні деяких циклічних діолів за допомогою $\text{Pb}(\text{OCOCH}_3)_4$ та H_5JO_6 .

Нас цікавило порівняти швидкість окислення ненасичених сполук марганцьовоокислим калієм і солями хромової кислоти.

Ненасичені сполуки в розумінні швидкості їх окислення вивчалися Б. В. Троновим та М. Т. Яловою [7], Б. В. Троновим, А. А. Лукініним та І. І. Павліновим [8].

Щодо швидкості окислення ненасичених сполук солями хромової кислоти, то це питання в літературі не висвітлено. З метою поповнення цієї прогалини нами було проведене дослідження.

Для дослідження нами було взято такі речовини:

Ненасичені кислоти

- 1) Аконітова

$$\begin{array}{c} \text{CH} = \text{C} - \text{CH}_2 - \text{COOH} \\ | \quad | \\ \text{COOH} \quad \text{COOH} \\ \text{O} \end{array}$$
- 2) Меконова

$$\begin{array}{c} \text{CH} - \text{C} = \text{C} - \text{OH} \\ || \quad || \\ \text{C} - \text{O} - \text{C} - \text{COOH} \\ | \\ \text{COOH} \end{array}$$
- 3) Сорбінова

$$\text{CH}_3 - \text{CH} = \text{CH} - \text{CH} = \text{CH} - \text{COOH}$$
- 4) Цитраконова

$$\begin{array}{c} \text{CH}_3 - \text{C} - \text{COOH} \\ || \\ \text{HC} - \text{COOH} \\ | \\ \text{COOH} \end{array}$$
- 5) Ітаконова

$$\text{CH}_2 = \text{C} - \text{CH}_2 - \text{COOH}$$
- 6) Малейнова

$$\begin{array}{c} \text{HC} - \text{COOH} \\ || \\ \text{HC} - \text{COOH} \\ | \\ \text{CH} - \text{COOH} \end{array}$$
- 7) Фумарова

$$\begin{array}{c} \text{COOH} - \text{CH} \\ || \end{array}$$

Ненасичений спирт

Аліловий $\text{CH}_2 = \text{CH} - \text{CH}_2\text{OH}$ і для порівняння насичені спирти

Пропіловий $\text{CH}_3 - \text{CH}_2 - \text{CH}_2\text{OH}$

Ізопропіловий $\text{CH}_3 - \text{OHON} - \text{CH}_3$

Експериментальна частина

Методика визначення швидкості окислення була така: як окислювач брали 0,1 н. розчинів $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$ та K_2CrO_4 . Окислення провадилось при кімнатній температурі (16—20°). Визначення швидкості окислення провадилось відтитруванням через певні проміжки часу активного кисню, що залишився, розчином гіпосульфіту в присутності КJ, H_2SO_4 та індикатора крохмалю. Наслідки титрування наносилися на міліметровий папір: по осі абсцис — час, по осі ординат — кількість витраченого активного кисню в процентах до загальної кількості в окислювачі, що його бралось. По одержаній кривій знаходили для 2%, 4%, 10% відповідний проміжок часу. Порівняння швидкостей провадилось за проміжками часу, в які витрачалась однакова кількість активного кисню. За одиницю часу в даній роботі брали швидкість окислення аконітової кислоти.

Окислення меконової кислоти

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Меконова кислота Насичений розчин	H_2SO_4 0,1N	4 хв.	3,90
		10 "	9,59
		15 "	10,65
		30 "	15,63
		40 "	17,40
		1 год.	20,73
		2 год. 05 хв.	24,22
		4 " 05 "	27,14
		20 " 40 "	28,57
		27 " 30 "	31,42
		1 д. 21 год.	32,85
		4 " 8 "	32,85
		5 " —	32,85
		Меконова кислота	H_2SO_4 0,2N
7 "	10,62		
10 "	13,17		
15 "	16,45		
25 "	20,15		
41 "	24,45		
1 год.	26,35		
1 " 30 хв.	27,90		
3 " —	32,55		
1 д. 18 год.	39,53		
18 " 2 "	42,60		
23 " 3 "	42,60		
25 " 2 "	42,60		
Меконова кислота	H_2SO_4 0,35N		
		3 "	13,15

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Меконова кислота	H_2SO_4 0,5N	6 хв.	17,90
		10 "	21,00
		18 "	25,35
		25 "	27,58
		35 "	30,00
		48 "	32,20
		90 "	36,40
		2 год. 5 хв.	37,40
		3 " —	38,75
		1 д. 22 год.	45,75
		1 хв.	9,38
		3 "	16,60
		6 "	20,00
		10 "	23,20
		18 "	27,91
		25 "	30,23
		48 "	34,00
1,5 год.	37,80		
1,5 год.	38,90		
1 д. 20 год.	48,83		
18 " 1 "	56,52		
23 " —	56,52		

Таблиця 2

Окислення алілового спирту

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Аліловий спирт 0,01 м.	H_2SO_4 0,1N	15 год.	1,70
		1 д.	2,40
		2 д. 23 год.	5,30

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
		5 д. 2 год.	7,14
		7 " —	8,20
		11 " 22 "	8,92
		16 " 23 "	9,30
		18 " 2 "	9,30
		19 " 22 "	9,30
		25 " —	9,30
	H ₂ SO ₄ 0,2N	1 д.—год.	3,57
		2 " 15 "	7,80
		2 " 23 "	8,63
		3 " 21 "	11,20
		5 " 21 "	15,70
		7 " 22 "	19,80
		10 " —	23,20
		11 " 22 "	24,80
		17 " 23 "	25,00
		23 " 18 "	25,00
		30 " —	25,00
		15 год.	3,57
	H ₂ SO ₄ 0,35N	1 д.	6,25
		2 " 15 год.	18,00
		2 " 23 "	19,40
		3 " 21 "	24,60
		5 " 2 "	28,57
		6 " —	32,00
		10 " —	39,15
		11 " 22 "	41,75
		13 " 19 "	43,00
		17 " 23 "	45,00

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача	
Аліловий спирт 0,01 м.	H ₂ SO ₄ 0,5N	23 д. 18 год.	46,60	
		25 „ --	46,80	
		15 год.	6,25	
		1 д.	11,51	
		2 „ 15 год.	28,57	
		2 „ 23 „	31,25	
		3 „ 21 „	39,00	
		5 „ 2 „	44,85	
		5 „ 20 „	48,41	
		7 „ 2 „	50,00	
		7 „ 22 „	51,45	
		11 „ --	53,75	
		12 „ --	54,20	
		17 „ 23 „	57,20	
Аліловий спирт 0,1 м.	H ₂ SO ₄ 0,1N	-- 22 „	8,40	
		3 „ 20 „	20,16	
		4 „ 20 хв.	24,36	
		6 „ --	28,57	
		6 „ 20 год.	31,09	
		8 „ --	33,61	
		10 „ --	36,97	
		22 год.	24,36	
		H ₂ SO ₄ 0,2N	3 д. 20 год.	61,33
			4 „ 20 „	68,91
6 „ --	74,49			
6 „ 20 „	78,15			
8 „ --	82,35			
10 „ --	87,39			
12 „ 6 „	90,00			

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Аліловий спирт 0,1 м.	H ₂ SO ₄ 0,35N	1 год.	0,84
		2 "	5,04
		3 "	7,56
		4 "	10,92
		5 "	13,44
		6 "	15,96
		9 "	25,21
		10 "	26,89
		16 "	36,97
		19 "	41,17
	26 "	52,09	
	H ₂ SO ₄ 0,5N	1 "	0,84
		2 "	5,88
		3 "	9,24
		4 "	14,28
		5 "	18,48
		6 "	22,68
		9 "	33,61
		10 "	36,97
		16 "	59,09
19 "		59,65	
26 "	70,59		

Таблиця 3

Окислення ізопропілового спирту

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Ізопропіловий спирт	H ₂ SO ₄ 0,1N	4 д.	2,52
		6 "	3,36
		10 "	4,20

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Ізопропіловий спирт	H ₂ SO ₄ 0,2N	4 д.	10,08
		5 "	11,76
		6 "	15,12
		6 " 20 год.	16,80
		8 " —	19,32
		10 " —	24,36
		22 год.	7,56
		H ₂ SO ₄ 0,35N	4 д. —
	5 " —		26,89
	6 " —		31,09
	6 " 20 год.		34,45
	8 " —		37,81
	10 " —		44,53
	H ₂ SO ₄ 0,5N	— д. 22 "	15,12
		4 " —	31,09
		5 " —	36,13
		6 " —	42,01
		6 " 20 "	47,05
		8 " —	51,25
	10 " —	57,13	

Таблиця 4

Окислення пропілового спирту

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Пропіловий спирт 0,01	H ₂ SO ₄ 0,5N	— д. 14 год.	3,57
		1 " —	4,46
		2 " 14 "	6,25
		2 " 22 "	8,03

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
		3 д. 21 год.	9,82
		5 „ 1 „	11,61
		5 „ 18 „	12,50
		7 „ 21 „	14,28
		7 „ 18 „	16,07
		12 „ — „	17,85
		12 „ 20 „	20,53
		29 „ 17 „	21,84
Пропіловий спирт 0,1 м.	H ₂ SO ₄ 0,1N	4 „ —	3,36
		6 „ —	6,72
		10 „ —	10,08
	H ₂ SO ₄ 0,2N	4 „ —	18,48
		4 „ 20 „	23,52
		6 „ —	26,05
		6 „ 21 „	30,25
		8 „ —	35,29
		10 „ —	39,49
	H ₂ SO ₄ 0,35N	1 „ —	10,92
		4 „ —	41,17
		4 „ 20 хв.	47,89
		6 „ —	56,29
		6 „ 20 год.	61,33
		8 „ —	67,23
		10 „ —	73,11
		— „ 22 год.	17,64
	H ₂ SO ₄ 0,5N	4 д. —	59,65
		4 „ 20 год.	68,91

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
		6 д. —	76,47
		6 „ 20 год.	80,67
		8 „ —	84,87
		10 „ —	89,91

Примітка. З 0,1N; 0,2N; 0,35N H_2SO_4 окислення пропілового спирту відбувається дуже повільно.

Таблиця 5

Окислення аконітової кислоти

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Аконітова кислота 0,1	H_2SO_4 0,1N	1 д. 3 год.	1,78
		3 „ 1 „	3,57
		5 „ 3 „	5,36
		7 „ —	6,25
		7 „ 23 „	7,14
		12 „ —	8,92
		30 „ 4 „	8,92
		33 „ —	8,92
	H_2SO_4 0,2N	— 18 год.	2,68
		1 д. 3 „	5,36
		2 „ 18 „	10,71
		3 „ 1 „	12,50
		4 „ —	16,07
		5 „ 3 „	20,53

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
		6 д. —	22,32
		7 „ 4 год.	26,78
		7 „ 23 „	29,51
		12 „ —	38,39
		18 „ 1 „	50,19
		23 „ 20 „	58,20
		30 „ —	60,50
		33 „ —	68,06
		34 „ 3 „	68,06
	H ₂ SO ₄ 0,35 N	— 18 год.	3,57
		1 д. 3 „	7,14
		2 „ 18 „	19,64
		3 „ 1 „	21,43
		4 „ —	27,67
		6 „ —	40,17
		7 „ 4 „	47,52
		7 „ 23 „	51,97
		12 „ —	68,08
		18 „ 1 „	82,14
		23 „ 1 „	91,07
		30 „ 4 „	99,99
	H ₂ SO ₄ 0,5N	— 18 год.	5,36
		1 д. 3 „	11,61
		2 „ 18 „	24,11
		3 „ 1 „	25,89
		4 „ —	33,03
		5 „ 3 „	40,17

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
		6 д. — год.	45,74
		7 „ 4 „	53,75
		7 „ 23 „	59,19
		12 „ —	75,20
		18 „ —	89,28
		23 „ —	96,42

- Примітки. 1. Аконітова кислота 0,01 м. р-р у сірчанокиислому середовищі 0,1; 0,2; 0,35; 0,5N—окислення відбувається дуже повільно.
2. Ітаконова 0,01 м. та 0,1 м. у сірчанокиислому середовищі 0,1; 0,2; 0,35N та 0,5N—окислення відбувається дуже повільно.
3. Фумарова 0,01 м. та 0,1 м. в сірчанокиислому середовищі 0,1; 0,2; 0,35N та 0,5N—окислення відбувається повільно,

Таблиця 6

Окислення сорбінової кислоти

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Сорбінова кислота 0,01	H_2SO_4 0,1N	1 д. 7 год.	4,46
		2 „ 2 „	8,03
		6 „ 4 „	19,64
		12 „ 4 „	26,78
		18 „ 2 „	32,14
		24 „ 2 „	37,14
		27 „ 4 „	37,98
		28 „ 6 „	37,98
Сорбінова кислота 0,1 м.	H_2SO_4 0,1N	1 д. 5 год.	6,72
		2 „ 2 „	11,76

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
		3 д. 2 год.	20,16
		7 „ 1 „	47,89
		8 „ —	50,41
		9 „ 4 „	54,81
		10 „	57,97
		11 „	61,33
		13 „	66,39

Примітка. Окислювання сорбікової 0,1 м. р-ну в 0,1N H_2SO_4 відбувається повільно.

H_2SO_4	—	16 год.	2,68
0,2N	—	22 „	3,57
		2 д. 12 „	10,71
		2 „ 20 „	12,50
		3 „ 19 „	16,07
		5 „ —	21,43
		5 „ 20 „	25,00
		6 „ 23 „	27,67
		7 „ 18 „	30,36
		11 „ 21 „	35,71
		17 „ 20 „	40,17
		23 „ 18 „	44,85
H_2SO_4	—	16 „	3,57
0,35N	—	22 „	5,36
		2 „ 12 „	16,07
		2 „ 20 „	16,96
		3 „ 19 „	23,21
		5 „ —	28,57
		5 „ 20 „	32,14
		6 „ 23 „	35,71

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Сорбінова 0,1 м. р-н	H_2SO_4 0,5N	7 д. 18 год.	37,50
		11 " 21 "	42,84
		17 " 20 "	48,41
		23 " 18 "	51,97
		1 д. 5 год.	8,40
		2 " 2 "	19,32
		3 " 2 "	32,77
		7 " 1 "	67,23
		8 " —	70,59
		9 " 4 "	75,64
		10 " —	78,99
		11 " 4 "	82,35
		13 " —	86,51

Таблиця 7

Окислення цитраконової кислоти

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Цитраконова 0,01 м.	H_2SO_4 0,1N	2 д. 15 год.	1,78
		2 " 22 "	2,68
		3 " 21 "	3,57
		5 " 2 "	3,57
		23 " 18 "	3,57
	H_2SO_4 0,2N	2 " 22 "	1,78
		3 " 21 "	4,46
		5 " 2 "	4,46
		5 " 20 "	5,36
		7 " 1 "	5,36

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
		11 д. 19 год.	7,14
		23 „ 18 „	13,39
		30 „ 2 „	18,48
		32 „ 21 „	18,48
		33 „ 23 „	19,32
		34 „ 23 „	19,32
	H ₂ SO ₄	— 23 „	1,78
	0,35N	2 „ 15 „	2,68
		2 „ 22 „	3,57
		3 „ 21 „	4,46
		5 „ 2 „	7,14
		5 „ 20 „	7,14
		7 „ 1 „	8,03
		11 „ 19 „	13,39
		35 „ —	27,82
	H ₂ SO ₄	3 „ —	3,36
	0,2N	4 „ 3 „	5,04
		5 „ 2 „	7,56
		6 „ —	8,40
		7 „ 2 „	10,08
		8 „ 3 „	12,60
		9 „ 2 „	15,96
		11 „ —	17,64
		12 „ —	21,00
		17 „ —	29,41
		18 „ —	29,41
		19 „ —	30,25

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
	H_2SO_4	— 4 год.	2,52
	0,35N	1 д. 3 "	5,88
		2 " 2 "	10,08
		3 " —	16,80
		4 " 2 "	27,73
		5 " —	35,29
		7 " —	46,21
		8 " 5 "	52,09
		9 " —	56,29
		10 " —	62,17
		14 " —	77,31
		15 " —	80,67
	H_2SO_4	— 4 "	1,68
	0,5N	1 " 3 "	10,92
		2 " 2 "	21,84
		3 " —	31,93
		4 " 2 "	43,69
		5 " 3 "	54,61
		7 " —	66,39
		8 " 5 "	73,95
		9 " —	78,15
		10 " —	82,35
		15 " —	95,79
		16 " —	97,43

Примітки. 1. Цитраконова 0,01 м. в 0,5N H_2SO_4 , дані одержано майже збіжні 0,35N H_2SO_4 .

2. Цитраконова 0,1 м. та 0,1N H_2SO_4 — окислення відбувається дуже повільно.

Окислення малеїнової кислоти

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача	
Малеїнова кислота 0,01	H ₂ SO ₄ 0,1N	1 д. 22 год.	0,89	
		2 " 13 "	2,68	
		2 " 21 "	4,46	
		3 " 20 "	7,14	
		2 " 22 "	9,82	
		5 " 20 "	10,71	
		7 " —	16,07	
		7 " 16 "	16,96	
		11 " 20 "	17,85	
		17 " 18 "	23,21	
		23 " 17 "	23,21	
		H ₂ SO ₄ 0,2N	2 " 16 "	7,14
			3 " —	8,03
	3 " 20 "		11,61	
	4 " 22 "		14,28	
	5 " 20 "		16,96	
	7 " —		17,85	
	7 " 16 "		19,64	
	11 " 20 "		23,21	
	17 " 18 "		24,11	
	23 " 17 "		25,00	
	H ₂ SO ₄ 0,35N	— 16 "	0,89	
		1 " 1 "	2,68	
		2 " 16 "	5,36	
		3 " —	8,03	
		3 " 20 "	9,82	
		4 " 22 "	12,50	
		5 " 20 "	14,28	
		7 " —	17,85	
		7 " 16 "	18,75	
		11 " 22 "	21,43	
		17 " 18 "	25,00	
		33 " 18 "	27,67	
25 " 17 "	30,34			

Примітка. Окислення з 0,5N H₂SO₄ відбувається повільніше, ніж з 0,35N H₂SO₄.

Окислювана речовина та її концентрація	Середовище та його концентрація	Час	% витраченого окислювача
Малеїнова кислота 0,1 м.	H_2SO_4 0,2N	1 д. — год.	0,84
		2 " 2 "	0,84
		4 " — "	3,36
		5 " 3 "	5,04
		11 " — "	21,00
		12 " — "	21,84
		13 " — "	23,52
	14 " — "	24,36	
	17 " — "	29,41	
	H_2SO_4 0,35N	1 — "	7,56
		2 " 2 "	31,09
		4 " — "	65,51
		5 " 3 "	77,31
		6 " — "	33,19
		7 " — "	88,23
		11 " — "	94,11
		12 " — "	94,95
	H_2SO_4 0,5N	1 д. — "	20,16
		2 " 2 "	58,81
		4 " — "	87,39
		5 " 3 "	94,11
6 " — "		96,63	
7 " — "		99,31	
11 " — "		99,15	
12 " — "		99,99	

Примітка. Малеїнова кислота 0,1 м. в 0,1N H_2SO_4 окислюється дуже повільно.

Для порівняння окислюваності ми користувалися таким методом: наслідки титрування наносили на міліметровий папір. По осі абсцис відкладали час, по осі ординат — кількість витраченого активного кисню в процентах до загальної кількості його у взятому окислювачі. З одержаної кривої знаходили для кожного процента або для кожних 2, 4, 6, 8, 10, 15 і т. д. процентів відповідний проміжок часу.

Порівняння швидкостей проводилося по проміжках часу, в які витрачався однаковий процент активного кисню. Беручи проміжки в 2, 4, 6, 8, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50 і т. д., маємо час в годинах.

Окислювані сполуки	Концентр. кислоти	Конц. окислюваної речовини	П р о ц е н т и												
			24	4	6	8	10	15	20	25	30	35	40	45	50
Меконова кислота	0,1N	Насич.	0,041	0,070	0,105	0,158	0,233	0,466	0,916	—	—	—	—	—	—
	0,2N	P-p	0,016	0,030	0,041	0,075	0,105	0,208	0,403	0,733	—	—	—	—	—
	0,35N	"	—	—	—	—	—	0,066	0,141	0,291	0,583	1,233	—	—	—
	0,5N	"	—	—	—	—	0,008	0,033	0,100	0,216	0,416	0,933	—	—	—
Аліловий спирт	0,1N	0,01 м.	20	45	84	156	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	0,2N	"	15,6	30	48	64,8	84	134,4	192	—	—	—	—	—	—
	0,35N	"	6	15	21	27	34	54	75	98	126	180	258	432	—
Аліловий м. р.р. 0,1 м.	0,1N	0,1 м.	6	9	13	24	30	57	90	126	156	204	520	—	—
	0,2N	"	2	4	5	6	8	12	18	24	30	39	48	57	66
	0,35N	"	0,8	1,5	2,25	3	3,75	5,5	7,2	9	11,5	14,5	18	21,5	25
	0,5N	"	0,5	1	1,5	2	2,5	4	5	6,5	8	9,5	11	12,5	14,5
Аконітова кислота 0,1 м.	0,1N	0,1 м.	36	34	132	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	0,2N	"	10	18	30	42	54	90	120	159	192	246	300	365	432
	0,35N	"	—	12	18	24	30	43,5	62	84	102	120	140	166	186
	0,5N	"	—	6	12	15	18	32	48	66	84	102	120	144	162
Сорбінова 0,01 м.	0,1N	0,01 м.	12	24	36	48	64	108	156	240	354	504	—	—	—
	0,2N	"	—	—	31	42	54	82	108	144	192	264	384	588	—
	0,35N	"	—	14	18	24	30	51	72	96	126	166	228	330	508
	0,5N	"	—	11	14	18	26	42	51	72	90	114	148	183	252
Сорбінова 0,1 м.	0,2N	0,1 м.	10	18	24	30	36	56	72	86	104	122	140	162	186
	0,35N	"	6	12	15	21	27	38	48	57	66	75	87	99	114

Окислювані сполуки	Концентр. кислоти	Конц. окислюваної речовини	П р о ц е н т и												
			24	4	6	8	10	15	20	25	30	35	40	45	50
Цитраконова 0,01 м.	0,5N	0,1 м.	3	8	12	15	18	24	33	42	48	58	66	74	86
	0,1	0,01 м.	54	96	132	204	276	528	—	—	—	—	—	—	—
	0,2	"	36	72	108	150	192	312	450	624	—	—	—	—	—
Цитраконова 0,1 м.	0,35	"	24	58	84	108	144	174	210	252	—	—	—	—	—
	0,2	0,1 м.	24	42	54	66	80	114	147	174	210	252	—	—	—
	0,35	"	6	10	15	20	24	33	39	46	51	60	69	81	93
Малеїнова 0,01 м.	0,5	"	3	6	8	10	12	17	21	27	32	36	42	48	54
	0,1	0,01 м.	60	72	84	106	120	160	264	—	—	—	—	—	—
	0,2	"	24	42	54	72	87	126	192	552	—	—	—	—	—
Малеїнова 0,1 м.	0,35	"	12	24	38	56	72	120	180	336	—	—	—	—	—
	0,2	0,1 м.	48	84	106	138	162	—	—	—	—	—	—	—	—
	0,35	"	—	—	—	—	24	30	36	42	48	51	54	60	72
Пропіловий 0,01 м.	0,5	"	—	—	—	—	12	18	20	22	24	27	34	38	42
	0,5	0,01 м.	12	24	48	72	102	188	432	—	—	—	—	—	—
Пропіловий 0,1 м.	0,1	0,1 м.	48	90	138	180	240	—	—	—	—	—	—	—	—
	0,2	"	12	20	30	42	54	78	108	138	168	204	245	294	—
	0,35	"	6	9	15	18	22	33	42	54	66	80	90	105	120
Ізопропіловий 0,1 м.	0,5	"	3	6	9	10	14	21	26	33	39	46	55	65	74
	0,1	0,1 м.	78	156	276	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	0,2	"	19	37	57	76	96	144	198	264	—	—	—	—	—
	0,35	"	6	12	18	26	33	54	78	108	138	171	204	243	288
"	0,5	"	3	6	9	12	16	30	45	69	87	114	132	156	180

Звідси одержуємо такі значення відносних швидкостей (швидкість окислення аконітової кислоти прийнята за одиницю).

Відносна швидкість окислення 0,2N H₂SO₄

Окислювана речовина	2%	4%	6%	8%	10%	15%	20%	25%
Аконітова кислота	1	1	1	1	1	1	1	1
Меконова „	625	600	600	560	514	432	394	—
Сорбінова „	1	1	1,25	1,4	1,5	1,6	1,66	1,84
Цитраконова „	0,41	0,42	0,55	0,63	0,67	0,78	0,81	0,91
Малеїнова „	0,20	0,21	0,27	0,30	0,33	—	—	—
Аліловий спирт	0,64	0,60	0,62	0,64	0,64	0,66	0,63	—
Пропіловий „	0,83	0,90	1	1	1	1,15	1,11	1,15
Ізопропіловий спирт	0,52	0,48	0,52	0,55	0,56	0,62	0,60	0,60
Аліловий 0,1 м.	—	—	—	7	6,75	7,5	6,66	6,62

Таблиця 11

0,35N H₂SO₄

Окислювана речовина	4%	6%	8%	10%	15%	20%	25%	30%	35%	40%	45%	50%
Аконітова кислота	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Меконова „	—	—	—	—	658	439	288	174	97	—	—	—
Сорбінова „	1	1,2	1,14	1,11	1,18	1,25	1,47	1,54	1,60	1,60	1,67	1,63
Цитраконова „	1,2	1,2	1,2	1,25	1,36	1,53	1,82	2	2	2,02	2,04	2
Малеїнова „	—	—	—	1,25	1,5	1,66	2	2,22	2,35	2,59	2,76	2,59
Аліловий спирт	8	8	8	8	7,9	8,6	9,3	8,8	8,4	7,77	7,72	7,04
Пропіловий „	1,33	1,2	1,33	1,36	1,36	1,42	1,55	1,54	1,50	1,55	1,56	1,55
Ізопропіловий спирт	1	1	0,92	0,99	0,83	0,77	0,77	0,79	0,70	0,68	0,68	0,64

0,25N H₂SO₄

Окислювана речовина	4%	6%	8%	10%	15%	20%	25%	30%	35%	40%	45%	50%
Аконітова кислота		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Меконова „	—	—	—	2250	970	480	259	201,9	109	—	—	—
Сорбінова „	0,75	1	1	1	1,33	1,45	1,57	1,75	1,75	1,81	1,94	1,92
Цитраконова „	1	1,5	1,5	1,5	1,88	2,28	2,44	2,62	2,83	2,85	3	3
Малеїнова „	—	—	—	1,5	1,77	2,4	3	3,5	3,77	3,53	3,78	3,85
Аліловий спирт	6	8	7,5	7,2	8	9,8	10,1	10,5	10,7	10,9	11,5	11,17
Пропіловий „	1	1,33	1,5	1,21	1,52	1,84	2	2,15	2,21	2,18	2,21	2,18
Ізопропіловий спирт	1	1,33	1,25	1,12	1,06	1,06	0,95	0,96	0,89	0,90	0,92	0,90

З наведених тут таблиць можна зробити такі висновки:

1. З усіх окислених нами сполук найбільшу швидкість окислення мала меконова кислота. Це пояснюється наявністю в складі її двох груп, що прискорюють процес окислення, — гідроксилу і третинного кільця, а також складністю складу, тому що із збільшенням молекули швидкість окислення збільшується.

2. На другому місці за швидкістю окислення знаходиться аліловий спирт, активність якого пояснюється присутністю в його складі груп OH і CH, що прискорюють процес окислення. Крім того, присутня гідроксильна група розхитує подвійний зв'язок.

3. Всі інші кислоти мають приблизно однакові швидкості окислення.

4. Вплив цис-транс-ізомерії дуже помітний. Малеїнова кислота в наших спробах окислювалась, в той час як фумарова в цілком однакових умовах не окислювалась. За даними Б. В. Тронова та Ялової [7] фумарова кислота нейтральним марганцьовоокислим калієм окислюється в 23 рази швидше від малеїнової, в присутності лугу — в 35 разів. В сірчанокислому середовищі фумарова кислота не окислюється ні слабким калієм марганцьовоокислим, ні слабким хромовим ангідридом.

5. Хромової кислота діє не на подвійний зв'язок, а на інші активні групи, що особливо наочно доведено порівнянням окислюваності цитраконової та ітаконової кислот. Якщо припустити, що окислення хромовою кислотою відбувається за місцем подвійного зв'язку, то в окислюваності цитраконової та ітаконової кислот не повинно бути помітної різниці, тому що обидві кислоти мають по одному подвійному зв'язку та однакове число кілець. В наших

спробах цитраконова кислота окислювалась, що говорить за те, що цитраконова кислота окислюється дещо швидше від атоконової. Якщо ж ми будемо розглядати окислення хромовою кислотою не за місцем подвійного зв'язку, а за місцем активної групи, тоді зрозуміла велика активність цитраконової кислоти — вона містить більш активну групу СН, а ітаконова менш активну групу СН₂.

6. Швидкість окислення ненасичених сполук солями хромової кислоти залежить від умов реакції: а) із збільшенням концентрації кислоти швидкість реакції збільшується; б) в нейтральному та лужному середовищі окислення не помічено.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тронов Б. В. и Луканин А. А., Ж.Р.Х.О. **60**, 181—191 (1928).
2. Тронов Б. В., Труды Томского государственного университета, т. **94**, 28 (1938).
3. Gomberg M., Ber., **35**, 2402 (1902);
Wienhaus H., Ber., **47**, 322—331 (1914);
Wienhaus H., Treibs W., Chem. Zbl., 1928 III(V) 759.
4. Тронов Б. В. и Луканин А. А., Ж.Р.Х.О., **59**, 1157—1172 (1927).
5. Wolf An. n., **75**, 300.
6. Grieges R., Chem. Zbl., 1934, II 2515.
7. Тронов Б. В. и Яловая М. Т., Труды Т.Г.У., т. **94**; 37—43 (1938).
8. Ж.Р.Х.О., **59**, 1179—1197 (1927).